

CUMHURİYET DÖNEMİNDE YENİ TÜRKİYE SÖYLEMİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ¹

Ahmet Aykut ALTAY*

ÖZ

“Yeni” söylemi insanların ilgisini çekmiştir ve insanlar yeni olana yönelmeye meyillidir. Bu sebeple “yeni” söylemi, oy kaygısı güden siyasetçiler tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda, ortasında ve son zamanlarında dile getirilen “Yeni Türkiye” söylemleri, seçilen üç farklı geleneğin temsilcileri esas alınarak karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ziya Gökalp, Doğan Avcıoğlu ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)’nin bu söylemleri, adı geçen isimlerin eserleri incelenerek, AKP için de yayınladıkları iki belge esas alınarak, içerik analizi yöntemiyle mercek altına alınmıştır. Çalışmanın amacı farklı siyasal geçmişlere sahip kaynaklardan gelen bu söylemlerin, birbirleriyle benzerlikleri ve farklarını saptamaya çalışmaktır. Bu analiz çerçevesinde Ziya Gökalp’in, Doğan Avcıoğlu’nun ve AKP’nin söylemleri değişimin nedenleri, değişimi gerçekleştirecek aktörler, değişimin yöntemi ve amaçlar açısından incelenecek, sonuç kısmında karşılaştırmalı analize tabi tutulacaklardır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Türkiye, Adalet ve Kalkınma Partisi, Ziya Gökalp, Doğan Avcıoğlu, Değişim

ABSTRACT

DISCOURSE OF NEW TURKEY IN REPUBLICAN ERA: A COMPARATIVE ANALYSIS

Discourse of ‘new’ always attracts people and they have tendency to go for the ‘new’ one. That is the exact reason why politicians concerning with gaining votes use this discourse. In this study, discourses of New Turkey in the early, medium and contemporary times of Turkish Republic are studied comparatively. Discourses of Ziya Gökalp, Doğan Avcıoğlu and AKP are examined by looking into their written works with method of content analysis. It is aimed to show similarities and clashes of these discourses originated from sources with different political backgrounds. In this analysis discourses of Ziya Gökalp, Doğan Avcıoğlu and AKP will be examined regarding reasons of change, its method, actors and aims. In the consequence part comparative analysis will be conducted.

Keywords: New Turkey, Justice and Development Party, Ziya Gökalp, Doğan Avcıoğlu, Change

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

(ahmetaykutaltay@gmail.com) 0000-0001-5979-1140

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi C. XIII, No. 1. (Nisan 2020)

Geliş: 13.01.2020

Kabul: 25.03.2020

Bu makaleden alıntı yapmak için: Altay, A. A. (2020, Nisan). Cumhuriyet döneminde yeni Türkiye söylemi: Karşılaştırmalı bir analiz. YDÜ SOSBİLLER, 13(1), 4-28.

¹ Bu çalışma 2 Kasım 2019 tarihinde Siyasal İlimler Türk Derneği XVII. Lisansüstü Konferansı’nda sunulan “Cumhuriyetin Başında, Ortasında ve Sonunda Yeni Türkiye Söylemi: Ziya Gökalp, Doğan Avcıoğlu ve AKP’nin söylemlerinin Karşılaştırılması” başlıklı sözlü bildirinin tam metnine çevrilmiş halidir.

1. Giriş

Yeni söylemi siyasette bazen rakip ve alternatif görüşleri kötülecek bazen de iyi yönde propaganda yapmak amacıyla sıklıkla kullanılır. Siyasi partiler seçimlerde kullandıkları *yeni düzen*, *değişim* gibi ifadelerle, halkın yeni olana dönük ilgisinden faydalanmak ve rakiplerini *eski* diye yaftalamış olmanın avantajını kullanmak isterlerken; siyasi yelpazede benzer konumlara sahip partiler, rakiplerinin kötü yöne gittiklerini belirtmek için de “yeni” ifadesini kullanabilirler. Buna Türkiye siyasetinde örnek olarak özellikle Kemal Kılıçdaroğlu’nun Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) başına gelmesiyle beraber, yine solda yer alan ve Kemalist tandanslı kimi partilerin CHP’nin tuttuğu ve sıklıkla “Sorosçuluk” ve “PKK sempatanlığıyla” bağdaştırdıkları yeni yolu onaylamadıklarını belirtmek amacıyla kullandıkları “Yeni CHP” sözünü gösterebiliriz. Vatan Partisi Genel Başkanı Doğu Perinçek (2016), *Aydınlık*’taki “Yeni CHP’ye Yakışan Yeni Kuruluş Tarihi” başlıklı yazısında CHP için “Bölücü Terör Örgütünü Meclise sokanların, PKK’yı hendeklerden kurtarmaya çalışanların, Rojava’ya destek heyetleri yollayanların, PYD’ye kol kanat verenlerin, PKK belediyelerine kalkan olanların tarihinde, elbette Sivas Kongresi bulunmayacaktır” diyerek ‘Yeni CHP’ye’ yüklenmiştir. Bir başka sol siyasal akım olan Kurtuluşçular da yine “yeni” kelimesini kullanarak CHP’ye yüklenmişlerdir: “Sorosçu Kemal’in Yeni CHP’si, Mustafa Kemal ve Birinci Kuvayimilliyecilerin kurduğu Gerçek CHP’nin mirasını sömürüyor, onunla insanlarımızı kandırıyor. Oysa bunların ne Birinci Kuvayimilliyeye’yle ilgileri var, ne de Mustafa Kemal’le, İsmet İnönü’yle, silah arkadaşlarıyla” (Ankut, 2017). Bu noktada önemli olan söylemin doğruluğundan çok, söylemle birlikte yaratılmak istenen algıdır.

Bu söylemler, şüphesiz ki kaynağı olan parti ve siyasetçiye bağlı olarak farklı tandanslarda olabilmektedir. Yeni Türkiye’nin amaçları analiz edildiğinde, neden ‘yeniye’ ihtiyaç duyulduğu, bu değişimde başat rolü oynayacak aktörler, değişimin yöntemi gibi hususlarda birbirinden farklı görüşler öne çıkmaktadır. Örneğin liberal bir söylemde amaçlar arasında serbest girişim karşımıza çıkarken, sosyalist bir söylemde serbest girişim ‘yeniye’ giden yolda ortadan kaldırılması gereken bir engel olarak göze çarpar. Ele alacağımız söylemlerde de bu temel unsurlardaki farklılıkları göz önüne sermek amaçlanmaktadır.

Yeni söylemi siyaset sahnesinde “Yeni Türkiye” olarak yer alınca daha büyük beklentiler yaratmakta ve de daha geniş bir ideolojik temele sahip olması beklenmektedir. Özellikle Recep Tayyip Erdoğan’ın başbakanlığı dönemi ve cumhurbaşkanlığı adaylığı döneminde sıklıkla tekrarladığı bu söylem, ülke tarihinde elbette daha öncelerde de sıklıkla kullanılmıştır. Pek çok siyasetçi başa geldiklerinde “yeniye” vaat etmişlerdir. Ülkenin kuruluşunda da yer alan Yeni Türkiye söylemi, bizzat Mustafa Kemal tarafından da dile getirilmiştir. Ne var ki ilk kısımda daha çok

günlük siyaset dilinde yer alan bu ifadeler yerine, ideolojik temelli açıklamaları barındıran ve bir şekilde Mustafa Kemal'i de etkilediği bilinen Ziya Gökalp'ın bir dizi köşe yazısı ile belirttiği Yeni Türkiye vizyonlarına değineceğiz. 600 yıllık bir imparatorluk sonrası yeni kurulan bir devletin ideologlarından birinin bu söylemi kullanması oldukça normal karşılanabilir. Ziya Gökalp'ın bu çalışma için seçilmesinin nedeni ise, bizzat Atatürk'ün kendisini “fikirlerimin babası” olarak anması ve tam da bu nedenle Gökalp'ın çalışmalarında Mustafa Kemal'in ve “Yeni Türkiye'nin” tezahürünü net şekilde görebiliyor olmamızdır.

Bir başka Yeni Türkiye söylemi ise 1960'lı yıllarda sol Kemalist Doğan Avcıoğlu'nun, çıkardığı *Yön ve Devrim* gazetelerindeki yazılarında dikkatimizi çekmektedir. Bu dönemde Türkiye artık yaklaşık 40 yaşında bir ülkedir, çok partili yaşama geçilmiş, seçimler yapılmış, iktidar barışçıl yöntemlerle el değiştirmiş, Demokrat Parti iktidarı bir darbe ile devrilmiş, ülke ekonomik açıdan dünyayla daha çok eklenmiştir. Avcıoğlu'nun Yeni Türkiye'si Ziya Gökalp'ınkinden ideolojik bakımdan farklı olduğu gibi, amaçlar, aktörler ve yöntemler açısından da farklı zeminlerde durmaktadır. Gökalp yeni bir devlet kurulduğu için bu söylemi kullanmış iken; Avcıoğlu ülkenin geri kaldığına, bağımsızlığını kaybetmeye başladığına ve sosyalizm ile yeni bir *yöne* girmesi gerektiğine inandığı için bu söyleme başvurmuştur.

Ülke 90 yıllık olmuşken bir kez daha gündemi işgal eden “Yeni Türkiye” söylemi ise, bu sefer sağ yelpazedeki muhafazakâr bir iktidar ve lideri tarafından dile getirilmiştir. Ülke pek çok seçim, iktidar değişikliği, darbeler ve darbe girişimleri atlatmış, ekonomik açıdan belli bir noktaya gelmiş bir durumdadır. AKP ve Erdoğan'ın “Yeni Türkiye” 'si ise siyaset anlayışı, ekonomik beklentiler, aktörler bakımından Gökalp ve Avcıoğlu'na kıyasla oldukça farklıdır. Bunun yanında bir de sistem değişikliği unsuru barındırmaktadır. AKP liderinin bu söyleme başvurma nedeni ise partisinin uzunca zamandır devam eden iktidarını parti-devlet şeklinde pekiştirmek için gerekli gördüğü sistemsel değişiklikler adına gündem yaratmaktır. Recep Tayyip Erdoğan'ın söyleminde de bu sebeple bir tarihten sonra farklılaşma görülmektedir ve buna sonuç kısmında değinilecektir.

Şüphesiz ki bu söylemlerin kamuoyundaki etkileri birbirinden farklı olmuştur. Ziya Gökalp iletişim teknolojilerinin düşük seviyede olduğu bir dönemde yalnızca kısıtlı çevrelere ulaşabilirken; Avcıoğlu kendi dergisine sahip olması ve de sol siyasetin yükselişte olduğu bir dönemde faaliyet göstermesi nedeniyle oldukça etkili olabilmıştır. Ne var ki bu etki, Erdoğan'ın sahip olduğu imkanlarla kıyaslanınca oldukça dar görünmektedir. Erdoğan hem devlet aygıtlarını hem de oldukça destek gördüğü medya araçlarını kullanarak, gerek köşe yazılarında gerekse de televizyon kanallarında “Yeni Türkiye” söylemini oldukça canlı tutabilmiş ve kamuoyu oluşturabilmiştir.

Bu makalede, birbirlerinden farklı üç siyasal akımın -ulusçu, sosyalist, muhafazakâr- siyasal gündemlerindeki “Yeni Türkiye” söylemleri karşılaştırılacak, bu söylemlerin birbirlerinden farkları ya da benzerlikleri, “Yeni Türkiye” ‘yi gerektirecek değişimin nedenleri, değişimin öncüsü aktörler ve de değişimin amacı unsurları esasında ortaya konacaktır. Değişim çizgisini daha iyi takip edebilmek amacıyla kronolojik sıra takip edilecek ve ilk kısımda Ziya Gökalp, ikinci kısımda Doğan Avcıoğlu son olarak da AKP perspektifi ele alınacaktır. Bunların ardından değerlendirme kısmında farklar ve benzerlikler daha net şekilde gözler önüne serilecektir. Ele alınan görüşlerin söylemleri metin analizi yöntemi temel alınarak irdelenecektir. Belirtmek gerekli ki farklı düşünür ve yazarlar da “Yeni Türkiye” ibaresini çeşitli yazılarında farklı anlamlarda farklı amaçlarla kullanmışlardır. Bu çalışma Cumhuriyet dönemi boyunca “Yeni Türkiye” söylemini ele alanları değerlendirmeyi değil, bu söylemin genel hatlarıyla Türkiye siyasetini temsil eden siyasal akımlardan üçünü temsil edenlerin ifadelerinde nasıl kullanıldığını, nasıl şekil aldığını ortaya koymayı amaçlar. Ayrıca bu çalışmada referans alınan bu isimler yukarıda da belirtildiği gibi “Yeni Türkiye” ifadesini kullansalar da aynı çizginin farklı kuşaklarındaki temsilciler olmayıp, farklı görüşlerden gelen isimlerdir ve her birinin bu söylemi kullanmasının arkasında farklı bir motivasyon vardır.

2. Ziya Gökalp’in “Yeni Türkiye” si

Ziya Gökalp Türkiye’de Türkçü milliyetçiliğin kurucularından ve önemli düşünürlerindedir. Bu çalışmayı bir nebze daha küresel ölçüğe oturtmak adına milliyetçiliğin doğuşu ve çeşitlerine ve Gökalp’in milliyetçiliğinin bunlar arasında aldığı konuma bakmakta fayda vardır. 1789 Fransız Devrimi ile ortaya çıkan milliyetçilik akımı esasında modernist bir akımdır. Eskiden yeniye geçişi temsil eder. Toplumların kaderlerini bir tek kişiye bırakmaktansa kendi ellerine almak yönünde yaptıkları bir tercihtir. Milliyetçilik eski, teokratik ve feodal düzenden modern, akılcı, sanayileşmiş ulus devletli düzene dönüşümdür. Milletlere ve milliyetçiliğe dair açıklamalar temelde üçe ayrılmıştır. İlkçi açıklamalar milletlerin varlığını eski çağlara dek götürürler, onları sabit değişmez ve verili kabul ederler. Özellikle yeni devlet inşasında ilkçi tarihçilerin bu açıklamalarından son derece faydalanılmıştır. İkinci grup ise modernist milliyetçilerdir. İlkçilerin aksine milletlerin modern zamanın ürünü olduklarına inanırlar. Milletler eski zamanlara dek uzanmazlar; milliyetçiliğin ortaya çıkardığı yapılarıdır. Bu akımın temel temsilcileri Ernest Gellner, Benedict Anderson, Eric Hobsbawn gibi isimlerdir. Ulusal davayı en yüce gören hareketleri milliyetçi hareketler olarak gören Hobsbawn (2013: 159), milleti de toplumsal mühendislik sonucu icat edilmiş bir gelenek olarak görmüş; milli bilinç elde etmek için de dil ve eğitimin kullanıldığını belirtmiştir (2013: 163-168). Gellner ise milletlerin oluşumunda sanayileşme sonucunda gerçekleşen toplumsal değişimleri öne çıkarır. Sanayileşmenin getirdiği işbölümü ve uzmanlaşma sonucu devlet tüm bu

tabakalara ortak eğitim vererek ortak kültürün oluşumunu sağlamıştır (Gellner, 2013: 99-112). Anderson milliyetçiliği kültürel bir icat olarak görmüş; milletleri de hayali cemaatler olarak tanımlamıştır. Üyeler aynı millettendir oldukları diğer çoğu insanı görmese de kafalarında bir millet fikri vardır ve bu durum diğer üyeler için de geçerlidir. Yatay bir yoldaşlık tahayyül edilir ve bu da millet olma bilincini tetikler (Anderson, 2011: 20-22). Anderson kapitalizm ve buna bağlı olarak artan ulusal dilde kitap yayıncılığının milli bilincin oluşmasına en büyük katkıyı sağladığını belirtir (2011: 52-54). Son grup ise etno-sembolcü milliyetçilerdir ve burada öne çıkan isim Anthony Smith'tir. Önceki iki kuramın arasında köprü olan Smith, millet ve milliyetçiliğin modernizmle ortaya çıktığını belirtse de, bugünün milletlerinin eski çağlardaki etnik grupların devamı olduğunu da belirtir (Smith, 2014: 79). Bu nedenle milliyetçiliğin ortaya çıkışında kapitalizm veya sanayileşmenin yanında eskiden beri gelen gelenek, mit gibi kültürel değerlere ve paylaşılan ortak anılara da ayrı bir önem atfeder (Özkırımlı, 2008: 210).

Tüm bu açıklamalardan sonra Ziya Gökalp'i burada bir konuma oturtmak gerekmektedir. Gökalp'in milletlerin varlığını eskilere dayandırdığı ve eski Türk devletleriyle alakalı çeşitli çalışmalar yürüttüğü bilinmektedir. Ayrıca ortak dil, din, geçmiş gibi öğelerden ortaya milli bir hars çıkarmanın önemini de sıklıkla vurgulamıştır. Ne var ki Gökalp, Türkçü milliyetçiliğin Osmanlı'da en son ortaya çıkan milliyetçilik olduğunu da belirtir ve bunu çeşitli dergi ve yayınlara bağlar (Çalen, 2017: 19-21). Gökalp'in Türklerin varlığını eskilere dayandırsa da Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkışını modern zamanlara tarihlediğini; bu durumda kendisini etno-sembolcü milliyetçilere yakınlaştırdığını belirtebiliriz. Artık Gökalp'in "Yeni Türkiye" söylemine bakılabilir.

Ziya Gökalp, kurulan Yeni Cumhuriyet ile ilgili fikirlerini *Yeni Türkiye* gazetesinde 1923 yılında yazı dizileri halinde belirtmiştir. Cavit Orhan Tütengil tarafından sadeleştirilen ve yedi dizi şeklindeki yazılar "ırklar arası eşitlik", "ulusların eşitliği", "kadınla erkeğin eşitliği", "kastların ve sınıfların eşitliği", "ulusların sevişmesi", "yapay eşitsizliklerin kaldırılması ve doğal eşitsizliklerin onların yerine konulması" ve "insanlar özgürlerdir" gibi başlıklar taşımıştır. Yeni Türkiye'nin nasıl olacağı ve neyi hedeflediği bu yazılarda dile getirilirken daha yazının başında Ziya Gökalp (1923a: 1) ülkenin en genel amacının "kültür alanında Türkçülük, siyaset alanında ise halkçılık" olduğunu belirtmiştir. Ne var ki, dikkat etmemiz gereken nokta Gökalp'in halkçılığı bizim algıladığımız gibi toplumda hiçbir zümrenin diğerine üstün olmaması şeklinde algılamadığı; aksine demokrasinin yerine kullandığıdır. Ona göre: "*demokrasi kelimesinin Türkçe karşılığı olan halkçılık en çağdaş ve en gelişmiş bir hükümet tarzıdır*" (1923a: 1).

Gökalp için halkçılığın ön şartı ise insanların birbirine eşit olmasıdır. Bu sebeple Yeni Türkiye'de hedef öncelikle eşitliği meydana getirmektir. Şüphesiz ki

daha da detaylandırılması gereken husus Gökalp'in eşitlikten ne anladığıdır. Körü körüne bir eşitliği savunmadığını belirten Gökalp, kişilerin topluma katkıları oranında değerli olduğunu belirtip sosyal alanda toplumcu görüşünü pekiştirir: *“Topluma büyük hizmetleri geçen bir kişiyle, çok küçük bir hizmet yapan ya da iş görmeye gücü yettiği halde tembellik nedeniyle hiçbir yararı dokunmayan başka bir kişiye toplum tarafından aynı değer verilmesi, gerçek adalete uygun olabilir mi? Bir toplumun devamı ve yükselmesi, her bireye yaptığı hizmetle orantılı ödüller vermesine bağlıdır”* (1923b: 1)

Ne var ki yapılan işin değerinin ölçülmesinin kriterleri ya da bu ölçmeyi kimin yapacağı muğlaktır.

Önemli bir husus da Gökalp'in bu yazıları boyunca eşitlik konusunda biyoloji bilimine atıflarda bulunmasıdır. Daima biyoloji biliminden destek almayı ön planda tutmaya çalıştığı görülür. Hatta henüz ilk yazısında sosyal darwinistlerin eşitsizliklerin doğal olduğu yönündeki argümanlarına değinen Gökalp, ardından bunları çürütmeye çalışır. Lamarkçıların değişimlerin kalıtımsal olarak aktarıldığı yönündeki fikirlerine, sünnet veya kızlık zarı gibi değişimlerin kalıtımsal olarak aktarılmadığını belirterek karşı çıkan Gökalp, yine de “karmaşık değişimler kalıtımla geçmezken, basit değişimlerin kalıtımla aktarıldığını” belirterek orta yolu bulur. Peki bu durumda hangi olaylar daha karmaşıktır, aktarılmaz ve değişime uğrayabilir ya da basittir ve aktarılır? Gökalp için ruhsal olaylar, organik olaylara göre daha karmaşıktır. Toplumsal olaylar da ruhsal olaylara göre daha karmaşıktır; yani en karmaşık olaylar toplumsal olanlardır. Bu durumda Gökalp'e göre: *“Bu suretle insana ilişkin olaylar arasında en çok karmaşık olanların toplumsal olaylar olduğu meydana çıkıyor. O halde, karmaşık olayların kalıtımla geçmediği kuralına göre, bütün toplumsal olayların kalıtımla geçmediği genel bir yasa olarak kabul edilmek gerekir. Gerçekten de objektif sosyolojinin kurucusu Durkheim toplumsal olayların organik kalıtımla geçmediğini ve bütün insanların toplumdışı olarak dünyaya gelip toplumsal karakterleri, içinde yaşadıkları toplumdaki eğitim aracılığıyla aldıklarını ispat etmiştir”* (1923a: 1).

Buradan hareketle Sosyal Darwinistlerin ırklar arasındaki eşitsizliklerin, yani toplumsal kökenli bu eşitsizliklerin doğal ve kalıtımsal olduğu savının geçersiz olduğunu söyleyen Gökalp, halkçılık için vazgeçilmez saydığı eşitlikte ilk engeli aşmış oluyordu. Zaten düşük seviye görülen Japonlar Rusları, Türkler de İngiliz ve Yunanları yenmemiş miydi? O zaman halkçılık amacı güden Yeni Türkiye, ırklar arasındaki eşitliğe inanacaktı ve bunu gerçekleştirmemesi için Gökalp'e göre bir engel yoktu.

Gökalp için eşitlik hususunda ikinci amaç ulusların eşitliği idi. Le Bon'un her ulusun irki bir ruhu olduğu fikrine karşı çıkan Gökalp, her ulusun bir ruhu olduğunu ancak bunun irki değil, milli bir harstan kaynaklandığını savunmaktadır. Gökalp'e

göre ulus, özel bir harsı olan zümredir. Farklı kavimlerden de oluşsa yıllarca ortak bir hayat süren ulus, ortak bir harsa sahip olur ve bu kalıtımsal yollarla değil eğitimle aktarılır. Örneğin Anglo-sakson kültürü, Angılların, Saksonların ve Normanların özel harslarının karışmasıyla oluşmuştur. Gökalp için hars o kadar önemlidir ki, harsların çatışmasının harssızlığı doğurup toplumu yok edeceğini ileri sürmüştür. Irklar arasında ayrımlar gibi uluslar arasındaki ayrımı da toplumsal gören Gökalp, bunun da kalıtımsal olarak aktarılamayacağını ve düzeltilebileceğini, Yeni Türkiye’de hedeflerinin de bu olduğunu belirtir (1923c: 1).

Üçüncü eşitlik olarak kadın erkek eşitliği de şüphesiz ki Gökalp’e göre Yeni Türkiye’nin başarması gereken hedeflerindedir. Kadınların fiziksel dezavantajlarının olduğunu belirten Gökalp, bunun toplumsal duruma etkisine ise anlam veremez: *“Bunlara göre kadın boyca erkekten daha kısa, ağırlıkça daha hafif, kandaki kırmızı kürecikler bakımından daha yoksuldur. Bundan başka, kadının adet görme gebelik loğusalık emzirme dönemleri olduğu için, erkekten daha çok organik fonksiyonlara bağlıdır. Bir bakıma, bu sözler gerçeğe uygundur. Fakat, bu gibi organik durumların toplumsal yeteneklerle ne ilgisi var? Erkekler arasında da kısa boylu olanlar yok mudur? Kısa boylu erkekler arasında uzun boylulardan daha çok toplumsal yetenekler gösterenlerin var olduğunu görmüyor muyuz? Erkekler arasında da kilosuz ya da kırmızı kürecikler bakımından yoksul olanlar var”* (1923d: 1).

Kadınları organik olaylara daha bağlı gören, bunun da kadının dezavantajlı konumuna neden olduğu görüşüne de karşı olan Gökalp, bekar erkeklerin bekar kadınlara oranla daha fazla intihar ettiğini, evli olanların da ikinci ve üçüncü kadınlar peşinden koştuğunu belirtip, erkeğin de organik durumlara bağlılığına örnekler verir.

Kadınların toplumsal hayatta geri planda kalışını ilkel toplumlara dayandıran Gökalp, bu toplumlarda kutsalın toplumdaki ayrıldığını, insanlara görünmediğini, yere basmadığını belirtir. Anaerik toplumlarda, kadın adet ve loğusalıkta kan getirdiği için bunun totemin kanı olduğuna inanç getirilmiş, kutsal olan kadın gözden gizlenmiş, erkeklerden uzağa yatmış, güneşe çıkmamıştır. Belki kadının kutsallığı adına yapılan bu faaliyetler, kadının toplum hayatından uzaklaşmasına ve ikinci plana atılmasına sebep olmuştur. Demek ki bu eşitsizlik, kalıtımsal değil, toplumsaldır. Gökalp için, toplumsal nedenleri koyan toplum, bu nedenleri kaldırma gücüne de haizdir ve Yeni Türkiye’de bu yerine getirilecektir.

Gökalp’e göre Yeni Türkiye’nin dördüncü hedefi ise kast ve sınıfların eşitliğini sağlamak olmalıdır. Biyoloji biliminin kastlar arasındaki eşitsizliğinin kalıtımsal olmadığını kanıtladığını ileri süren Gökalp, eski toplumlardan beri kastlar arasındaki farkların dinden kaynaklandığını söylemektedir: *“Sosyoloji bize objektif kanıtlarla ispatlayarak gösteriyor ki, her toplum kamusal vicdanın etkisiyle bütün zümreleri ve hatta bütün eşyayı mistik bir sınıflandırma içine alarak bir dereceler sırası meydana*

getirir. Örneğin eski Yunanlar Romalılar ve bugünkü Çinliler, kendilerinin dışında olan toplumlara barbar adını verdikleri gibi, eski Araplar da Arap olmayanlara acem adını vermişlerdir. Eski Türkler de Türkçe konuşmayan kavimlere sümlim ve Türk töresine bağlı olmayan kavimlere tat adını verirlerdi. Irklar arasındaki bu eşitsizliğin kaynağı, aslında dinden doğan bu kamusal değer yargılarından ileri gelmiştir” (1923e: 1).

Kastlar ve sınıflar arası farklılıkları üretim araçlarının sahipliğine bağlı olarak açıklamayan Gökalp, yazılarında şüphesiz ki bu eşitsizliğin kaldırılması için dinin pasifize edilmesi veya laiklik benzeri bir öneri getirmemiştir. Sadece, bu eşitsizliğin toplumsal olduğunu ve toplum tarafından tekrardan kaldırılabileceğini ileri sürer. Ancak bunun nasıl olacağı yönünde detay vermekten kaçınır.

Yeni Türkiye için çizilen vizyonlardan beşincisi ise ulusların sevişmesi adını taşır. Yukarıda daha önce bahsedilen sınıfların eşitsizliğini Marksist bakış açısıyla açıklamayan Gökalp, ulusların sevişmesi ile anti-emperyalist tavrını ortaya koymuştur. Darwin’in yaşamak için savaşım varsayımını topluma uygulayanların haksız olduğunu belirten Gökalp, halkçılık ile, “emperyalizm ve bundan doğan savaşın yeryüzünden silineceğini ve ulusların kardeşler gibi birbiriyle sevişmesinin mümkün olacağını” söyler. Emperyalizmin, bağınaz papazların ve kapitalistlerin savaşlara neden olduğunu ileri süren Gökalp, demokrasi yerine kullandığı halkçılık ile buna son verilebileceğini ileri sürerek, aslında demokrasiyle yönetilen ülkelerin birbirleri ile savaşmayacağını savunan demokratik barış teorisine yakın görüşler savunmaktadır (1923f: 1).

Bu bağlamda Gökalp’in halkçılığın egemen olacağı Yeni Türkiye vizyonunda yapay eşitsizliklere yer yoktur: “*Halkçılığın en büyük görevi bu yapay eşitsizlikleri ortadan kaldırmaktır. İnsanlar dünyaya gelir gelmez eşit haklara sahip olmalıdırlar. Hiçbir çocuk, dünyaya esir olarak ya da serf olarak gelmemelidir. Hiçbir çocuk, hayatının ilk çağlarında sütsüz ya da bakımsız, ikinci döneminde okulsuz ve öğrenimsiz kalmamalıdır*” (1923b: 1).

Tüm yapay eşitsizlikleri ortadan kaldırmak gibi bir hedefi Yeni Türkiye’nin önüne koyan Gökalp, bu eşitsizliklere karşı çıkmak için “Bolşevik, komünist ya da sosyalist olmaya gerek olmadığını belirttikten sonra bireysel mülkiyeti koruyarak da bu eşitsizliklerin ortadan kalkabileceğini” ifade eder. Teorisinde herhangi bir eşitsizliğin temeline mülkiyeti koymayan Gökalp’in bu noktada da mülkiyete mesafeli olmayan duruşu anlaşılırdır. Yapay eşitsizliklerin yanında doğal eşitsizliklerin olduğunu da belirten Gökalp, bunları kaldırmanın toplumun görevi olmadığını ve halkçılık devrindeki Yeni Türkiye’de de bunların süreceğini ekler.

Gökalp’e göre Yeni Türkiye’de yapay eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için her bireye siyasal hakları, eğitim hakları ve ekonomik gereç ve teknikler verilecek; böylece toplumda uyumun bozulmasının önüne geçilecektir: “*Sözgelimi, kızlarımıza*

yardımcı ve yükseköğrenimleri vermekte tereddüt etmiyoruz. Bunlara Avrupa'nın, Amerika'nın ve Avustralya'nın birçok yerlerinde kadınların uygar ve siyasal haklar bakımından erkeklere eşit bir dereceye ulaştıklarını görüyoruz. Sonra, bunları siyasal haklardan bütünüyle yoksun ve yurttaşlık haklarıncı da erkekten çok aşağı bir derecede bırakıyoruz. Bu iki türlü davranış arasında büyük bir mantıksızlık yok mudur?" (1923b: 1).

Gökalp, bireylerine bu hakları eşit şekilde dağıtmayan bir devletin, vatandaşlarından yüksek oranda katkı beklememesi gerektiğini belirtir. Bu noktada, Gökalp'in ekonomik araç gereçlerin de herkese sağlanması konusundaki söyleminin aslında sosyalist bir tınıda değil, daha çok topraksız köylüyle ilgili olarak söylediğini ve de tartışılan toprak reformunu kastettiği anlaşılmalıdır. Zira Gökalp'in özel mülkiyete olan olumlu yaklaşımından yukarıda daha önce bahsedilmişti. Yazıda da Gökalp, yine topraksız köylülere seçme seçilme hakkı verilmesinin saçma olduğunu, onların ağanın kölesi olduğunu belirtmektedir.

Altıncı ve son olarak Gökalp'in Yeni Türkiye'ye yüklediği bir görev de insanlara ruhsal özgürlüklerini vermektir. İnsanların açlık, susuzluk ya da cinsel ihtiyaç gibi fiziksel olgulara bağlılığı sebebiyle özgür olamayacağını belirtenlere karşı gelen Gökalp, üç ay oruç tutanların, kırk gün çile çekenlerin, köşeye çekilmiş dindarların ya da yaşama güdüsüne rağmen vatan için askere gidenlerin bunun aksini kanıtladığını belirtir. Bunları iradeyle açıklayan Gökalp, belirtilen unsurları toplumsal eğilimler diye niteler ve ülkü de bu eğilimlerden biridir. Gökalp'e göre ülkülerimizi kavramamıza yardımcı olan ise vicdanımızdır ve vicdanla ve akılla ruhsal özgürlüğe ulaşabiliriz. Ne var ki insan, ruhsal özgürlükle dünyaya gelmez, bunu toplumdaki alır. İnsan özgür doğarsa da, özgürlüğe yetenekli olarak doğar. Toplumun görevi de onlara önce ruhsal özgürlük verip ardından da siyasal ve toplumsal özgürlükler vermektir ve bu da Yeni Türkiye'nin hedeflerinden biridir (1923g: 1).

Özetle, Gökalp'in Yeni Türkiye söylemini inceleyebildiğimiz yazılarında görüyoruz ki Gökalp, öncelikle biyoloji biliminin desteğini arar. Biyolojiye dayanarak eşitsizlikleri olumlayan görüşlere karşı çıkar ve yine biyoloji temelli karşıt argümanlar üretir. Yeni Türkiye'de yapay eşitsizliklerin ortadan kaldırılacağını belirtir. Yeni Türkiye, yapay eşitsizliklerin ortadan kalktığı, kadın erkek farkının, sınıfsal eşitsizliklerin, ırksal ve ulus düzeyinde eşitsizliklerin yer almadığı bir ülke olacaktır. Bu söylemde belirsiz olan nokta ise, değişimi yapacak olan aktörün kimliğidir. Genel olarak Gökalp, toplumsal eşitsizlikleri yine toplumun kaldıracağını belirtse de, toplumda bu değişime öncülük edecek sınıfın kimliği belirsizdir. Yönetici sınıfı etkilese de bizzat içinde yer almayan Gökalp, "biz yapacağız" benzeri bir iddia da ileri sürmemektedir. Diğer bir belirsiz nokta ise, değişimin yöntemidir. Eşitsizlikler kaldırılacaktır ancak bunun hangi yolla yapılacağı belirsizdir. Gökalp'te

temelde halkçılık gelince eşitlik de gelecektir anlayışını görüyoruz. Bu biraz da, Osmanlı Tanzimat aydınları arasındaki “anayasa gelince sorunlar çözülecek” mantığıyla paralellik göstermektedir.

3. Doğan Avcıoğlu’nun “Yeni Türkiye” si

Gökalp’e yaptığımız gibi Avcıoğlu’nun teorilerinin de küresel ölçekte aldığı konuma bakmakta fayda görüyoruz. Avcıoğlu’nun tezlerinin Marksist bir çizgiyle ne derece uyumlu olduğuna bakarsak ciddi farklılıklar göze çarpacaktır. Her şeyden evvel Avcıoğlu işçilerden daha çok bürokratlara güvenmektedir. Bürokratların bir sınıf olmadığını ve belirli bir siyasal görüşleri olmadıklarını düşündüğümüzde de geriye sadece bu kesimin iyi niyetine bağlı olmak kalıyor (Gülalp, 1983: 88). Sosyalizmin ülkedeki varlığını Kemalizm ile uyumuna bağlayan Avcıoğlu, bağımsız bir işçi sınıfı hareketini mümkün görmemektedir (Atılğan, 2002: 262). Bu durum tarihin akışını üretim ilişkilerindeki değişimle ve sınıf çatışmalarıyla açıklayan Marksist tarih anlayışıyla da ters düşmektedir. Sonuç olarak Avcıoğlu devrimci idi ama devrimden anladığı iyi niyetli bir cuntanın ülkeyi ileri taşıyıp sosyalizm getirmesi idi (Balta, 2002: 169). Avcıoğlu’nun Marks, Lenin gibi isimlerdense o dönemki Arap Sosyalistlerinden daha çok etkilendiğini belirtebiliriz. Sosyal demokratlar kadar parlamenter rejime sıcak yaklaşmayan Avcıoğlu, devlet kontrollü bir adil ve hızlı kalkınma peşindedir.

1960’lar, Türkiye Cumhuriyeti’nin darbe sonrası siyasetinin şekillendiği yıllardır. Uzun süren tek parti döneminden sonra gelen 10 yıllık Demokrat Parti dönemi darbeye sonlandırılmıştı. Bu iki kutba sıkışmış görünen politik hayat, 1961 Anayasası’nın sağladığı genel özgürlük ortamı farklı siyasal alternatiflerin seslerini duyurmalarına olanak sağlayınca hareketlenmişti. Türkiye’de o ana dek siyasal hayatta özgül ağırlığı düşük olan sosyalist sol ve Kemalist sol, gündelik siyasetin daha fazla parçası olmaya başlamıştı. Tüm dünyada artan sol rüzgarlar, Sovyet Rusya’nın Amerika Birleşik Devletleri’ne kafa tutar noktaya gelmesi ve pek çok komşu ülkede görülmeye başlayan sosyalist/komünist yönetimler, ülkedeki sosyalist harekete de heyecan katmıştı. Ne var ki zamanla çeşitli fraksiyonlara bölünecek olan, devrimin aşaması, devrimin müttefikleri ve devrime önderlik edecek sınıflar konularında anlaşmazlığa sürüklenecek olan sosyalist hareket, onlara göre dışa bağımlı, emperyalizmin ve de gerici sınıfların hakimiyetinde olan Türkiye’yi tekrar halkçı ve bağımsızlıkçı bir yola sokmak için gereken adımların atılması gerektiğine inanmıştı. Bu yolda çeşitli eylem planlarını da gerek legal siyasal hayatta gerekse de yazılı medyada dile getirmişlerdi. Başlıcaları Milli Demokratik Devrim (MDD), Yön ve Türkiye İşçi Partisi (TİP) olan bu sol akımlar, Yeni Türkiye portreleri çizmekten de geri durmamıştı. Bu çalışmada Doğan Avcıoğlu’nun ele alınmasının nedeni ise, Yön Hareketi’nin ülkedeki üst düzey insanları -özellikle askerleri- en çok etkileyen akım olmasıdır (Ersan, 2013: 24; Aydın ve Taşkın, 2014: 195). Her ne kadar TİP

meclise giren akım olarak öne çıksa da, iktidara en çok yaklaşan düşünce, 9 Mart 1971'deki başarısız darbe girişimiyle Yön Hareketi olmuştu. Ayrıca içinde barındırdığı Kemalist tandans sayesinde de özellikle Ziya Gökalp'in Yeni Türkiye tasavvuru ile karşılaştırması daha aydınlatıcı olacaktır. Zira, Kemalizm'in geçirmiş olduğu değişimin yanında, farklı Kemalizm yorumları da görülmüş olacaktır.

Doğan Avcıoğlu 1960'ların Türkiye'sinin önemli siyasal figürlerindedir. Sahibi olduğu *Yön Dergisi* Türkiye solunda MDD ve TİP ile birlikte 3 önemli sacayağından birini oluşturmuştur. Zamanla Mümtaz Soysal tarafından iyice askerciliğe kaymakla itham edilse de, sol literatüre katkıları yadsınamaz seviyededir (Eroğul vd., 2009: 85). Avcıoğlu gerek *Yön* gerekse de *Devrim* dergilerindeki yazılarında mevcut düzeni reddetmiş ve Yeni Türkiye vizyonunu dile getirmiştir. Şüphesiz ki o dönemlerde artık ülkenin 40 yıllık bir geçmişi vardır. Mevcut Türkiye tahlilinin yanında hayal ettiği ve adil şekilde hızlıca kalkınmış bir Yeni Türkiye tahayyülü de pek çok yazısında yer almıştır.

Avcıoğlu'na göre neden bir *Yeni Türkiye* tahayyülüne ihtiyaç duyulduğu da bahsedilmesi gereken ilk husustur. Avcıoğlu'na göre artık Yeni Türkiye yaratmanın zamanı gelmiştir. Avcıoğlu'na göre Yeni Türkiye, eski Türkiye'den memnun olmayanların, memleketin ve kendilerinin daha iyi bir kaderi hak ettiğini düşünenlerin Türkiye'sidir. Avcıoğlu ve ileride AKP'de göreceğimiz üzere ülkenin birikimleri sonucu geldiği yerin kötü durumu onların Yeni Türkiye söyleminin temel gerekçesini oluşturmaktadır. "*Cumhuriyetin 42. Yılında*" adlı yazısında bu durum net şekilde görülmektedir: "*20 yıllık denemenin ortaya koyduğu sonuç şudur: Feodal kalınlardan hala kurtulamamış ve az sayıdaki işçisi dahi bölgesel bağılıkların etkisi altında bulunan bir toplumda parlamentoculuk, geri unsurların egemenliğini sağlamaktadır. Halbuki az gelişmiş bir ülkede sistemin yaşaması ve istikrara kavuşması, parlamentonun zorunlu reformları gerçekleştirebilmesine bağlıdır. Aşırı sağcı çoğunluklar getiren sistem ise, reform yollarını tıkamakta ve toplumun azınlıktaki dinamik unsurların arasında hoşnutsuzluğu körüklemektedir*" (Avcıoğlu, 1965a: 3).

Avcıoğlu Yeni Türkiye'nin amaçları ile ilgili olarak "*Yeni Türkiye*" adlı yazısında demokrasinin sağlam temellere oturtulmasını talep eder. Bununla beraber anayasadaki hakların bir an önce verilmesini, gelir dağılımındaki uçurumların giderilmesini, hızlı bir kalkınmanın sağlanmasını ve sosyal adaletin yerine getirilmesini temel görevlerden sayar (Avcıoğlu, 1962a: 3).

"*Biz Ne İstiyoruz*" adlı yazısında ise daha net bir şekilde Yeni Türkiye'nin amaçları şu şekilde ifade edilir: "*Sosyalistler, her şeyden önce, Atatürk'ün sağladığı, fakat sağcı politikacıların hovardaca sattıkları haklarımızı yeniden kazanma yolunda mücadele vermektedirler. Atatürkçülüğün özünde tam bağımsızlık vardır. Atatürk'ün deyimiyle tam bağımsızlık piyasada, maliyede, ekonomide, adalette, askerlikte,*

kültürde ve bu gibi konularda tam bağımsızlık ve özgürlük demektir. (...) sosyalistler, gerçek anlamıyla böyle bir bağımsızlığın peşinde koşmaktadırlar. Bağımsızlık davası yanında, bütün öteki meseleleri ikinci derecede önemli saymaktadırlar” (Avcıoğlu, 1967: 3).

Avcıoğlu'nun Yeni Türkiye'de hedeflediği en önemli noktalardan biri adil bir toplum düzeni yaratmaktır. Avcıoğlu için bunun yolu basittir: Sosyalizm. “*Niçin Sosyalizm*” adlı yazısında şöyle der: “(...) bütün bunlar, hürriyet ve adalet isteyen bir toplumun ancak sosyalist metotlarla kalkınabileceği gerçeğini değiştirmez” (Avcıoğlu, 1962b: 3). Buna ek olarak “*Eski ve Yeni Türkiye*” başlıklı yazısında da bu durumu daha net şekilde ortaya koymuştur: “*Kapitalist gelişmenin tabii sonuçları olan israfa, sömürücülüğe ve zaman kaybına, bu fakir memleketin daha fazla tahammülü yok. Plan şalına sarmalanarak piyasaya sürülen dünün denenmiş politikası, gittikçe ağırlaşan iktisadi ve sosyal buhrana çare bulamaz. Türkiye için de tek çıkar yol, en ileri şeklini sosyalizmde bulan, kapitalist olmayan gelişme tarzıdır*” (Avcıoğlu, 1962c: 3).

Avcıoğlu'na göre şüphesiz ki, yeniye direnecek olan kesimler olacaktır; 1960'lı yılların Türkiye'sinde de bu kesimler vardır ve bu durum Avcıoğlu'nun söylemlerinde yer almıştır. Avcıoğlu için bu kesimler halktan gelen değişim talebini göremeyenlerdir, gençliğin ve milli kuvvetlerin tekrar dirilişine karşı olanlardır, Yeni Türkiye'ye ayak uyduramayanlardır: “*Çalışanların haklarını savunmak ve adil bir toplum düzeninin kurulması yolunda mücadele etmek için çıkan Yön'e karşı, mutlu azınlığın bir kısım miyop temsilcilerinin gösterdiği geniş tepki, Yeni Türkiye'ye ayak uyduramayışın yarattığı korku ve şaşkınlığın sonucudur*” (Avcıoğlu, 1962a: 3).

Bununla birlikte Eski ve Yeni Türkiye'nin çatışma içinde olduğu gibi ifadeler de yine Avcıoğlu'nun halkı yeninin safına çekme çabasıdır. “*Eski ve Yeni Türkiye*” başlıklı yazısında Avcıoğlu şöyle ifade etmektedir: “*Türkiye bugün bu noktada bulunuyor. Memleketimiz bir oluş krizi içindedir. Eski ve yeni Türkiye çarpışıyor. Toplumun dinamik kuvvetleri (zinde kuvvetler de diyebilirsiniz), her ne pahasına olursa olsun, mevcut düzeni sürdürmek için direnen mutlu azınlık ile savaş halindedir*” (Avcıoğlu, 1962c: 3).

Benzer şekilde Avcıoğlu, eskinin temsilcileri olarak yaftaladığı kesimleri; statükocu gibi durağanlığı ve heyecansızlığı belirten ifadelerle adlandırarak Yeni Türkiye söylemini güçlendirmiştir: “*Eski Türkiye'nin temsilcisi hâkim sınıflarla, yeni bir Türkiye'nin özlemine çeken zinde kuvvetler arasındaki aykırı gidiş genişliyor. Statükonun en kudretli temsilcisi gözükken iyi niyetli İnönü'ye karşı duyulan eski günlerden kalma güven zayıflıyor. 27 Mayıs'tan önce zinde kuvvetlerde yeni bir Türkiye özlemi uyandıran, fakat bu Türkiye'ye götüreceği yolu açmasını bilemeyen İnönü, gittikçe gerilerde kalıyor. Eski devir hasretlilerine karşı girilen gençlik hareketlerinde bile, 'İnönü, İnönü çok yaşa' haykırışları artık işitilmiyor. Onun yerini*

'Statükoculara son ihtar' kükremeleri aldı" (Avcıoğlu, 1963: 3).

Avcıoğlu'nun söyleminde yeniye karşıt sınıfların, yıkılması gereken bir düşman imgesinde sergilendiği göze çarpar. "*Ortanın Solu*" adlı yazısında bunu net olarak görmek mümkündür: "*Tekrar tekrar belirttiğimiz üzere, memleketimizin kalkınma yoluna girebilmesinin ilk ve vazgeçilmez şartını, emperyalizmin ve onun yerli temsilcilerinin hegemonyasından kurtulmak teşkil eder. Bu sebeple, Türkiye'de ortanın solu, emperyalizmin tahakkümüne hayır denildiği noktada başlarsa bir anlam kazanır*" (Avcıoğlu, 1965b: 3).

Gökalp'te net bir şekilde göremediğimiz değişimin temel aktörünü, Avcıoğlu'nda çok net bir şekilde görebiliriz. Avcıoğlu için çeşitli kesimleri barındıran ve zinde kuvvetler dediği kuvvetleri, hedeflediği Yeni Türkiye'ye ulaşmak için gerekenleri gerçekleştirecek temel aktör olarak belirlemişti. Zinde kuvvetler, ülkenin gençliğini, Batı ile işbirliği yaparak ülkeyi emperyalizme teslim etmemiş milli burjuvaziyi ve en önemli bileşen olarak ilerici sivil ve asker aydınları barındırmaktadır. Avcıoğlu, Yeni Türkiye için gerekli değişimi gerçekleştirmek görevini üstlenecek aktörleri şöyle ifade eder: "*İşçisiyle, gençliğiyle, üniformalı ve üniformasız aydınıyla zinde kuvvetler bugün düne nazaran, dönen oyunları daha iyi değerlendiriyor. Biraz daha şuurulu şekilde statükocuların karşısına dikiliyor. Nitekim, Türkiye'yi, sosyal adalet içinde hızla kalkınma yoluna koyacak bir plan hazırlamaya uğraşan uzmanların çabaları, statükocular tarafından önlenince, zinde kuvvetler plancıların safında yer almışlardır*" (Avcıoğlu, 1962c: 3).

Avcıoğlu'nun ülkeyi Yeni Türkiye'ye dönüştürecek devrimde öncü sınıf olarak zinde kuvvetleri seçmesi, dönemin diğer sol akımlarından tepki çekmişti. Özellikle TİP yöneticileri ve fikir önderleri bu hususta Avcıoğlu'na çeşitli eleştiriler yönlendirmişti.

Gökalp, ülkenin Batı'dan geri olmadığını, geri kalmışlığın kader olmadığını söylemiş ve ulaşılması gereken hedef olarak Batı'yı göstermiştir. Avcıoğlu ise, 1960'larda en iyi ihtimalle devletçiliğe yönelmiş, sosyalist esintilerin görüldüğü Yemen, Cezayir ve birçok Asya ve Afrika ülkesini yönlerini sosyalizme çevirdikleri için örnek göstermiştir (Avcıoğlu, 1962c: 3)

Özetle, Avcıoğlu'nun gördüğü Türkiye, *gericiler koalisyonunun* egemen olduğu, geri kalmış, ekonomik açıdan bağımlı hale gelmiş bir ülkeydi. Avcıoğlu'na göre Mustafa Kemal'in gösterdiği yoldan sapan ülke, yeniden emperyalizme teslim edilmişti. Tahliline göre ülke işbirlikçi burjuvazi ve feodal yapıların hakimiyetindeydi. Avcıoğlu için Türkiye, anayasal hakların tanındığı ve ekonomik açıdan bağımsız hale gelmiş bir ülke olmalıydı. Sosyalizm adil şekilde hızlı kalkınmayı sağlayacaktı ve Avcıoğlu'nun Yeni Türkiye'si bu söylemler etrafında şekillenmeliydi. Yeni Türkiye için Ziya Gökalp devrim gibi keskin bir metot önermemişti ancak Avcıoğlu, Yeni Türkiye'ye ulaşmak için bir devrimi geçer metot

kabul etmişti. Ziya Gökalp'e kıyasla Doğan Avcıoğlu bir rejim değişikliği hedeflemekteydi ve O'na göre sosyalizm Yeni Türkiye'nin yönetim biçimi olmalıydı.

4. AKP'nin “Yeni Türkiye” si

Adalet ve Kalkınma Partisi, 14 Ağustos 2001'de kurulduğunda, içinden çıktığı Milli Görüş geleneğinin devamı niteliğinde mi olacak, yoksa daha genç nesil biraz daha merkeze mi gelecekti tartışmaları yapılmıştı. Milli görüş geleneğinden gelen partilerin art arda kapatılması, bu görüşü takip edenler için bir değişim ihtiyacını ortaya çıkarmıştı. Siyasal İslam geleneğinden olan Milli Görüş yerine AKP kendisini muhafazakâr demokrat olarak nitelermeyi tercih etmişti. Ne var ki bu tercih, merkezin dayatması değil, içeriden gelen bir tercihti ve AK Parti'yi doğurmuştu (Yıldız, 2004: 7). Muhafazakar demokrat tanımı ile kendisine demokrasiye yeni bir tanım getirme misyonu yüklemeyen AKP, amaçlarının bu terkip altında kendisine yeni bir kulvar açmak olduğunu belirtmiştir (Akdoğan, 2004: 18-19). Milli Görüş geleneğinden kendisini itina ile ayırtılmaya çalışan AKP, kendisini merkez sağ partiler olan Demokrat Parti ve Turgut Özal'ın Anavatan Partisi'nin (ANAP) devamı olarak konumlandırmaya çalışmıştır. Yıldırım ise söz konusu partilerin liderlerinin sosyolojik konumu ve ilişkileri incelendiğinde, AKP'nin bu partilerin devamı olamayacağını öne sürmüştür (Yıldırım, 2002: 163-164). AKP'nin Milli Görüş ile arasına mesafe koyma çabası sistemle barışık bir konuma yerleşme yöneliminin ifadesidir. Kitle partisi olarak, merkezdeki seçmene seslenmek amaçlanmıştır (Doğanay, 2007: 68).

Muhafazakâr demokrat olarak tanımlanma çabalarına rağmen, AKP'nin kurucu ve taşıyıcı omurgası Milli Görüş kökenlidir (Erler, 2007: 131). Seçimlerdeki başarının ardında da muhafazakâr oylar yatmıştır. Aktay'a (2004: 350) göre muhafazakâr kelimesi, dine yaptığı çağrışım ile İslamcı oyları da garanti altına almıştı. AKP'nin kendisini tanımladığı yeni muhafazakâr demokratlıkta, muhafazakâr tarafının İslamcı oyları da kendine çekmeye yaradığını ve bu durumun AKP'yi seçimlerde başarıya taşıdığını da belirtmekte fayda var. Bu yeni tanımlamada, demokrat liberal tarafın seçimlerde seçmen için çekici özellik olmadığını en önemli kanıtı ise AKP'nin kuruluşta dile getirdiği liberal öğeleri AKP'den önce dile getirmiş olan Yeni Demokrasi Hareketi ve Liberal Demokrat Parti'nin seçimlerdeki başarısızlığıdır (Yıldız, 2004: 9).

AKP gibi muhafazakâr bir partinin “Yeni Türkiye” ifadesiyle söylem geliştirmesi bir çelişki midir? Muhafazakâr siyasal akımlar statükoyu koruma yönünde eğilime sahip iken AKP'nin mevcut düzeni değiştirip “Yeni Türkiye'yi” getirme çabası ilk bakışta muhafazakârlıkla ters düşer görünmektedir. Ne var ki, muhafazakâr düşünür Edmund Burke'ün özellikle devrim üzerine olan eleştirilerine bakarsak burada bir çelişki olmadığını anlayabiliriz. Burke, Fransız Devrimi'ne ciddi

eleştiriler yöneltirken 1688 İngiliz Şanlı Devrimi'ni destekler. Zira O'na göre Fransız Devrimi tarihsel deneyimden kopuk iken, 1688 Devrimi geçmiş ile tutarlı bir değişimdir (Öğün, 2000: 321). Hatta İngiliz Devrimi ile yeniden yapılanma sonucu geriye dönüş vardır (Adadağ, 2007: 58). İngiliz Devrimi yapılmış değil, önlenmiş bir devrimdir. Burke'e (1993: 31) göre bu devrim ile kadim yasalar korunmuş; atalardan kalan miraslar muhafaza edilmiştir. O zaman Burke'ün tarihsel sürekliliği sağlayan değişimlere olumlu baktığı söylenebilir. Bu durumdan çıkarılabilecek sonuç, AKP gibi muhafazakâr bir partinin “Yeni Türkiye’yi” öne sürmesi çelişki değildir. Zira AKP'nin bu söylemi inceleyeceğimiz üzere sıklıkla geçmişe referanslar vermektedir. Osmanlı'ya ağırlıklı olmak üzere daha da geçmiş tarihlere yönelik de olan bu referanslar daima olumlu bir çerçevede ele alınmış; nostaljik bir duyguyla metinlere yansıtılmıştır. Yine görüleceği üzere AKP esasen Fransız Devrimi'nden etkilenen Kemalistlerin kurduğu düzene eleştiriler getirmiş; bu düzenden önceki düzeni kendilerine örnek almıştır. Bu nedenle “Yeni Türkiye” söylemleri Osmanlı ile olan kültürel tarihsel sürekliliği devam ettirme amacı taşıdığı için sıklıkla Neo-Osmanlılıkla yaftalanmış ve literatürde bu yönde incelenmiştir.

2002'den beri aralıksız olarak tek başına iktidarda olan AKP, son yıllarda giderek daha sık dile ve gündeme getirdiği bir Yeni Türkiye söylemine sahiptir. Görsel ve yazılı medyada sıkça duyulan bu söylem, parti tarafından en net ifadesini AKP eski Genel Başkanı ve Başbakan Ahmet Davutoğlu başkanlığında hazırlanan ve Nisan 2015'te duyurulan “*Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023*” belgesi ve de Recep Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığı adaylığı esnasında kamuoyuna duyurulan “*Cumhurbaşkanlığı Türkiye Vizyon Belgesi*” adlı belgede bulmuştur. Bu kısımda da bu iki belge esas alınarak AKP'nin Yeni Türkiye vizyonu incelenecektir.

AKP'nin Yeni Türkiye'sinde de sorunlar, yöntemler, aktörler ve amaçlar vardır. AKP'nin bu söylemi 90 yıllık bir ülke ve 60 yıllık birçok partili yaşam birikiminin üzerine inşa edilmiştir. 90 yıllık ve hatta daha öncesi kimi başarılarla da değinilen ilk belgede bu başarıların yenisinin Yeni Türkiye'yi inşa etmek olduğu tınısı dikkat çekmektedir.

Sözü edilen belgelerde Yeni Türkiye'nin fikirsel ve somut dayanakları şu şekilde belirtilmiştir. 100 maddelik “*Yeni Türkiye Sözleşmesi*” (2005) adlı belgedeki 5. Maddede Kurtuluş Savaşı dayanak edilirken, 7. Maddede Osmanlı'ya uzanılıp Şeyh Edebali'nin ‘insanı yaşat ki devlet yaşasın’ sözü rehber kabul edilmiştir. 17. Maddede Selçuklu ve Osmanlı düzenlerini miras kabul edilmiştir.

Devletin varlığını bireylerin ona olan aidiyet duygusuna bağlayan belge, temel hedefini böyle belirtmiş oluyor. Kendi iktidarı dönemini toparlanma dönemi olarak betimleyen belge, Yeni Türkiye için şartların hazır olduğunu belirtir. Bu Yeni Türkiye'de amaçlar madde 20'ye göre şöyledir: “*Bu temel üzerinde Cumhuriyetimizin 100. Yılına yürürken önceliğimiz ülkemizin katılımcı, çoğulcu,*

özgürlükçü, demokratik ve sivil bir anayasa ile yönetilmesini sağlamaktır”. Madde 43 de benzer öngörülerde bulunur: “Nihai hedefimiz evrensel ölçekte çoğulcu, eşitlikçi ve katılımcı demokrasiyi hayatın bütün alanlarında yaşanır kılmaktır”. Devamında da yerinden yönetim ilkesinin güçleneceğini ve sivil toplumun da gelişmesinin hedefler arasında olduğu belirtilmektedir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz AKP'nin Yeni Türkiye'sinin amaçları yazıya dökülmüştür. *Cumhurbaşkanlığı Türkiye Vizyon Belgesi'nde de* (2014): “Yeni Türkiye, bütün farklılıkları ile birbirini seven, birbirine kenetlenmiş, kendine güvenen, özgür, sorumlu ve erdemli insanlarıyla yeniden dünyanın medeniyet merkezi olan bir Türkiye olacaktır”. Aynı belgenin 7. Maddesi bu amaçların dayandığı üç ilkedden bahseder: “Türkiye'nin geleceğine sahip çıkan herkes ile birlikteyiz. Yeni Türkiye için yaslandığımız üç temel ilke vardır; Demokratik siyaset, Açık toplum ve Hukuk Devleti”. Madde 22'ye göre ise yeni düzenin odağı insan hak ve özgürlükleridir. Bu hak ve özgürlükler madde 24'te düşünce, inanç, ifade ve girişim özgürlüğü olarak isimlendirilir.

AKP, Yeni Türkiye'de sağlayacağı eşitlikçi, insan onurunu koruyan demokrasi ile kalkınmayı birbirine bağlantılı kabul etmektedir. Böylece kalkınmayı da Yeni Türkiye'nin hedeflerine eklemiş olur: “Bugün bütün çağdaş örneklerde çok açık bir şekilde görüldüğü gibi, ekonomik kalkınma ile demokratik hukuk devleti ilkeleri arasında doğrudan bir irtibat söz konusudur”. Kendi iktidarları dönemini demokratikleşme ve kalkınmanın yüksek olduğu dönemler olarak gören AKP, Yeni Türkiye'de bunun bir adım daha ileri götürüleceğini iddia etmektedir. Kalkınmanın şartı olarak ise madde 67'de girişim özgürlüğünü göstermektedirler.

Kadınların da AKP'nin Yeni Türkiye'sinde yeri vardır. Buna göre kadınlar pozitif ayrımcılığa sahip olacaktır: “Pozitif ayrımcılığı anayasal teminat altına aldığımız kadınlarımızın sosyal hayat içindeki konumlarının güçlendirilmesi, sosyal güvencelerinin sağlanması ve karar mekanizmalarındaki etkinliklerinin artırılması en öncelikli hedeflerimiz arasındadır.”

Ziya Gökalp'in, eşitliği Yeni Türkiye'de esas alması gibi, eşit vatandaşlık vurgusu da AKP'nin yayınladığı bu belgelerde de dikkat çekmektedir. Madde 19 şöyle der: “Eşit vatandaşlık ilkesi ise çağdaş siyasal meşruiyetin temelidir ve bu temel hiçbir surette ve hiçbir gerekçe ile zayıflatılamaz, göz ardı edilemez.” Elbette Gökalp ve AKP liderliğinin eşit vatandaşlık ifadeleri benzer olsa da, içeriklerinin farklı olduğunu da belirtmek gerek. Gökalp kabaca etnik temelde homojen bir toplumda hiçbir sınıfın üstün olmamasını kastederken, AKP liderliği farklı etnik, dini ve kültürel gruplara ayrımcılık uygulanmamasını kastetmektedir.

Merkez sağ ve muhafazakâr parti iktidarlarında sıkça dile getirilen ve kendilerine göre statükocu ve elitist bürokrasinin karşısına koydukları ‘milli irade’ kavramı AKP'nin Yeni Türkiye'sinde pek çok işleve sahiptir. Yeni Türkiye'nin esası

milli irade olacakken, siyasi rakipler hem eski ile hem de milli iradeye karşıt olmakla özdeşleştirilir. Madde 31 şöyle demektedir: *“Dolayısıyla siyasal meşruiyetin ve egemenliğin kaynağı da, denetleyicisi de sadece ve sadece eşit vatandaşlardan oluşan millettir”*. Cumhurbaşkanlığı Türkiye Vizyon Belgesi’nde (2014) ise bu unsur şu şekilde kendine yer bulur: *“Cumhuriyetimizi bir parti değil, millet kurmuş, sahibi de bir parti değil, milletimizdir. Baştan beri hedefimiz, zayıflamış ve yer yer kopmuş olan millet-devlet ve kimlikler devlet ilişkisini olması gereken zemine oturtmaktır”*. Ayrıca Yeni Türkiye’nin belirleyicisinin milli irade olduğu gibi ifadeler de dikkat çeker.

AKP’nin Yeni Türkiye söylemi de yeninin karşısında eskiyi temsil eden, statükoyu isteyen bir karşıt kesime sahiptir. Madde 34-35 ve 36 bu kesimleri şöyle dile getirirler: *“Devlet mekanizmaları toplum üzerinde egemenlik kurma araçları değildir. Bütün bu mekanizmalar milletin emrindedir. Yani amir olan millettir, memur olan devlettir. Meşruiyetini millettten almayan ve milletin denetimine açık olmayan hiçbir gücün, cuntanın, vesayet odağının, paralel yapının veya bürokratik seçkinciliğin külli ya da kısmi egemenliği kabul edilemez”*. Aynı belgedeki Madde 51 de de benzer bir olası düşman belirtilmektedir: *“Bu bağımsızlık diğer anayasal güçler ile ilişkilerde olduğu kadar kendi içinde oluşabilecek örgütlenmelere karşı da korunacak ve jüristokrasi (yargıçlar iktidarı) benzeri oluşumların önüne geçilecektir”*. Cumhurbaşkanlığı Türkiye Vizyon Belgesi (2014) de benzer hususlara dikkat çeker: *“Bu seçim, değişim, demokrasi, açıklık ve refah iradesi ile tutuculuk, vesayetçilik, kapalılık ve ekonomik oligarşi odakları arasında yapılacak bir seçimdir.”*

AKP perspektifi ve Doğan Avcıoğlu perspektifinin en temel ayrımlarından biri Doğan Avcıoğlu’nda rejim değişikliği olarak önümüze çıkan Yeni Türkiye söylemi, AKP’de sistem değişimi olarak ortaya çıkmasıdır. AKP Yeni Türkiye’si, parlamenter sistemin terk edilerek başkanlık sistemine geçildiği bir ülke olacaktır: *“2007 yılında yapılan anayasa reformunun ilk uygulaması olarak 2014 yılında Cumhurbaşkanı’nın doğrudan halk tarafından seçilmesi ile birlikte idari yapının Başkanlık sistemi yönünde yeniden yapılandırılmasını, yetki kargaşasının giderilmesi ve hesap verilebilirliğin gerçek anlamda tesisi için gerekli görmekteyiz”*. Aynı belgedeki bir başka madde de bu yeni sistem detaylandırılır: *“Başkanlık sistemini, zikrettiğimiz özgürlükçü Anayasal çerçevede, yasama ve yürütmenin müstakil olarak etkin olduğu, demokratik denge ve kontrol mekanizmalarının öngörüldüğü, toplumsal farklılıkların siyasal temsilinin sağlandığı bir yönetim modeli olarak tasavvur ediyoruz.”*

AB üyeliği de AKP’nin Yeni Türkiye’sinin hedeflerinden biri olarak karşımıza çıkar. Yani tıpkı *Eski Türkiye’de olduğu gibi Yeni Türkiye’nin de yönü Batı’ya dönüktür*. Hukuk devletinin olduğu, serbest ekonominin olduğu Batı, AKP’nin Yeni Türkiye’sinde -sahip oldukları günlük söylemleriyle çelişir halde- ulaşılması

planlanan hedef olarak belirtilmiştir. Yaşar Sarıbay (2017) da bu durumu “İsmi İslam, uygulamaları liberal, tutumu demokrat, yörüngesiye Batı” diyerek bu durumu formüle etmiştir.

5. Sonuç

Sonuçlardan önce değinilmesi gereken husus AKP'nin “Yeni Türkiye” söyleminin özellikle 2017 referandumuyla aldığı ve burada değinilen belgelerden görece farklı şekildedir. Referans alınan belgelerdeki liberal AKP söylemleri AKP'nin kuruluşundan 2017 yılına dek en azından söylem düzeyinde benimsediği liberal tutumu yansıttıkları için önemli görülmüş ve bu çalışmada incelenmiştir. Söylem düzeyindeki 2017 Anayasa Referandumu zamanında başlayan farklılaşma “Yeni Türkiye” söylemini de farklılaştırmıştır. Daha şovenist, daha milliyetçi ve daha muhafazakâr bir hal alan söylem en üst düzeyden de sıklıkla dile getirilmeye devam edilmiştir. 15 Temmuz darbe girişiminin yansımaları ve Milliyetçi Hareket Partisi gibi milliyetçi bir partiyle girilen ittifak bu değişimlerin nedeni olarak öne çıkmaktadır. Özellikle dış politikada daha milliyetçi ifadeler kullanılırken amaç, eski yöneticilerin dış politikada daha pasif kaldıklarını belirtmek olmuştur. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri ile ters düşülen zamanlarda bunun örnekleri sıklıkla görülmüş ve Erdoğan “Artık eski Türkiye yok” diyerek şovenist söylemlerini pekiştirmiştir (Erdoğan, 2017). 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimleri için manifestosunda da daha çok sınır ötesi operasyon olacağının “müjdesini” vererek milliyetçi söylemini güçlendirmiştir. Önceden liberal söylemleri gündeminde tutan Erdoğan, 2017 ile birlikte daha homojen ifade olan tek millet, tek devlet, tek bayrak, tek vatan söylemini daha sık kullanır olmuştur. 2017 Referandum kampanyası boyunca da muhalefeti IŞİD, FETÖ (Fetullahçı Terör Örgütü) ve PKK ile bir tutmuş (Erdoğan, 2017) ve daha sonra 2019 yerel seçimlerinde muhalefeti zillet ittifakı olarak nitelendirmiştir (Erdoğan, 2019). Atay (2017) da bu değişimle ortaya çıkan “Yeni Türkiye” söylemini “Yeni Türkiye, dinbaz iktidarın elinde her kapıyı açan bir “mastır anahtar”. Kendisine yönelik her doğru itirazı yanırlayan, her yanlısını “doğrultan”, her haklı eleştiriyi haksızlaştıran, her muhalif sesi susturan bir sihirli değnek” olarak nitelendirmiştir. Erdoğan'ın söylemindeki bu değişimin farkında olmakla birlikte, değişimin niteliği ve sebepleri bu çalışmanın kapsamında değildir. Ele alınan belgelerdeki söylemler AKP'nin aktif yıllarının çok büyük bir kısmında benimsediği söylemleri doğru bir şekilde yansıtmaktadır.

Yukarıda detaylıca incelediğimiz üç farklı Yeni Türkiye söylemi elbette ki birbirlerinden temel farklılıklar göstermektedir. İlkinin kaynağı organik toplum savunucusu bir sosyolog iken, ikincisinin kaynağı sosyalizm ile Kemalizm'i birleştirmeye çabalamış bir ideologdur. En sonuncusu ise muhafazakâr bir sağ partinin Yeni Türkiye söylemidir. Karşılaştırmalar öncelikle değişimi gerektiren

nedenler, ikinci olarak değişimin yöntemi ve üçüncü olarak da değişimi gerçekleştirecek aktörler ve de değişimin amacı konularında karşılaştırılacaktır.

Birinci olarak neden böyle bir Yeni Türkiye'ye ihtiyaç duyulduğu konusunda Gökalp'te bir nedene rastlayamıyoruz. Ancak şüphesiz ki, Cumhuriyet ile yeni bir ülke kuruluyor olması, Gökalp'in ayrıca bir neden sunmasına yer bırakmamıştır. Doğan Avcıoğlu ise ülkenin geri kalmışlığını, ekonomik bağımlılığını, “gericiler koalisyonunun” ülke çıkarımı göz ardı eden tutumunu, yükselen muhalefet dalgasını da hesaba katarak Yeni Türkiye'yi bir an önce 'kurmak' gerektiğini belirtmiştir. Erdoğan ve AKP ise, yeni bir siyaset evresine girildiğini, dünyada siyasi dinamiklerin değiştiğini, dünyaya açılmanın ve çoğulculuğun esas olduğu bu döneme ayak uydurmak için yeniyi ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Şüphesiz ki AKP'ye göre eskiyi temsil eden statüko ile bu geçiş mümkün değildir. Avcıoğlu'nun yeniyi gerektirecek nedenlerinden olan ekonomik sorunları AKP'de göremiyoruz. AKP, bir nevi Turgut Özal dönemine has 'dünyaya açılma' söylemine tekrardan sahip çıkmaktadır. Burada, AKP'nin benzer siyasi gelenekte yer aldığı Demokrat Parti'nin ekonomi politikaları, Avcıoğlu için ülkeyi bağımlı hale getiren, geri bıraktıran ve yeniyi geçilmesiyle birlikte yıkılması, üstesinden gelinmesi gereken nedenlerdendir. İtirazı bu gerçeğe olan Avcıoğlu, bu bağımlılığı yıkmak amacıyla yeniyi talep etmektedir. Ancak AKP için, bu ekonomik politikalar yeniyi gerektirecek sebepler değildir. Hatta muhtemelen, dünyaya açılma, dünyayla kaynaşma kapsamında destekleyeceği politikalar. Avcıoğlu'nun değişimin başat aktörü rolünü verdiği zinde kuvvetleri de AKP için, statükocu ve milli iradeyi bastırıcı etmenlerdir. Bu grupların gerek siyaset gerek de ekonomideki tahakkümünü yıkmak için AKP yeniyi ihtiyaç duymaktadır. Bunun bir yolu da sözünü ettiğimiz gibi dünyayla kaynaşmaktır.

İkinci olarak değişimin yöntemi hususunda da incelenen üç ayrı Yeni Türkiye yaklaşımında bazı farklılıklara denk gelmekteyiz. Ziya Gökalp'te değişimin yöntemi net değildir. Değişimin, eşitliğe ulaşılması yoluyla geleceği görüşü hakimdir. Bunu gerçekleştirecek temel aktör de bellidir, ancak yöntem belirsizdir. Yeni Türkiye'de amaç demokrasiyi tesis etmektir ya da Ziya Gökalp'in deyimi ile halkçılıktır. Bunun ön şartı ise daha önce belirttiğimiz çeşitli unsurlar arasında eşitliği sağlamaktır. Gökalp'in yöntem olarak ise, yazılarında belirtmese de; gerekli yasal çerçevenin çizilmesi ve de birtakım fiziksel şartların –toprak reformu gibi- sağlanması ile bu amaca ulaşmayı hedeflediğini söyleyebiliriz. Avcıoğlu ve AKP ise daha köklü ve karmaşık yöntemler önermektedir. Avcıoğlu, rejim değişikliği olarak görülebilecek şekilde, Yeni Türkiye'ye sosyalizmle geçileceğini söyler. Hızlı ve adil şekilde kalkınmış Türkiye, sadece sosyalizm ile mümkündür. AKP ise, yöntem olarak sistem değişikliğini öngörmekte, başka bir deyişle, parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçişi önermektedir. Zira, böylece hem milli irade daha iyi temsil edilmiş olacak hem de güçlü bir yürütme ile hızlı şekilde kararlar alınıp bir an önce Yeni

Türkiye kurulacaktır.

Üçüncü olarak Yeni Türkiye için gereken değişimin sürükleyicisi olacak olan aktörler konusunda da incelenen üç ayrı yaklaşımda farklılıklar göze çarpar. Ziya Gökalp, toplumun kendisinin yarattığı yapay eşitsizlikleri kaldıracak güçte olduğunu belirtir. Hatta bu sorumluluğu topluma yükler. Toplumda değişimin başrolü olarak belirli bir sınıfı ön plana çıkarmaz. Ne var ki eşitsizliklere sebep olduğunu ileri sürdüğü kapitalistleri, bağınaz din adamları ve emperyalistleri değişimin başat rolüne yerleştirmeyeceği söylenebilir. Doğan Avcıoğlu ise, değişimin öncülüğü rolünü zinde kuvvetler olarak nitelediği sivil ve asker aydınlarla yüklemiştir. Ona göre Kurtuluş Savaşı ile emperyalizmi yenme deneyimi de elde eden bu kesimler, daima ülkenin ilerici sınıfları olmuşlardır. Gerek subay yürüyüşleri gerekse de öğretmenlerin çeşitli direniş hareketleri sivil ve asker bu kesimlerin, Avcıoğlu'nun gözünde hala ilerici olarak kalmasını sağlamıştır. Avcıoğlu için işçi sınıfı, gerekli sınıf bilincine haiz değildi. O anki durumu ancak kendiliğinden sınıf olarak nitelendirilebilirdi. Değişime öncelik edecek güçten ve organizasyondan da uzaktılar. Bu sebeplerle Avcıoğlu'nun asker kesime öncelik vermesi, onun darbecilik ve cuntacılık gibi eleştirilere maruz kalmasına sebep olmuştur. Hatta onun sosyalizm ve devrimcilik anlayışını, iyi niyetli bir cuntanın ülkeyi kalkındırmasını beklemek olarak özetleyenler de olmuştur. AKP ise milli irade söylemini değişimin ana aktörü konusunda da kullanmaktadır. Sağ partilerin sıklıkla dile getirdikleri milli irade söylemi genelde kendilerinin milletin meşru ve tek temsilcisi olduklarını vurgulamak amacını taşımaktadır. Ancak bu sefer AKP, milli irade kavramına daha fazla anlam yüklemektedir. AKP'ye göre milli irade, Yeni Türkiye'nin kurucusu olduğu gibi, temsilcisi ve denetçisidir de. Ona karşı herhangi bir vesayet veya onun denetiminde olmayan herhangi bir kurum Yeni Türkiye'de yer alamayacaktır. Burada da muğlak olan nokta milli irade kavramının kapsamıdır. Milli iradeyi temsil eden parti tüm bunları yapacaksa, bu kontrolsüz bir güç demek değil midir? Çoğunlukçu anlayışın iyice oturması anlamına gelmeyecek midir? Devlet ve parti bütünleşmesi tehlikesi olası değil midir? Bunun yanında, denetim işlevinin verilmesi de, heterojen olan bir toplumda işlevsel midir? Tam olarak denetim yolları nelerdir? 4 ya da 5 yılda bir kurulan sandıklar mıdır? Bu gibi sorular AKP'nin Yeni Türkiye'sindeki öncü sınıfla ilgili sorunları yansıtmaktadır.

Dördüncü ve son olarak farklı siyasal orijinlere sahip bu üç söylemin Yeni Türkiye amaçları da hiç şüphesiz ki birbirlerinden ayrı düşmektedir. Ziya Gökalp, padişah ve bürokratların, yöresel güce sahip olanların görüldüğü, dini ve cinsiyete bağlı eşitsizliklerin olduğu Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra, uluslar, ırklar, cinsiyetler ve kastlar arasında yapay eşitsizliklerin olmadığı bir Yeni Türkiye amaçlar. Her vatandaşına eğitim hakları, siyasal hakları ve ekonomik haklarının verilmesi gerektiğini belirten Gökalp'in bu yaklaşımı liberal bir fırsat eşitliği sağlama girişimi olarak görülebilir. Aynı şekilde ekonomik açıdan da devletin minimal rolde olması gibi bir söylemi mevcuttur. Kendisi de zaten eşitlik talep edebilmek için

Bolşevik veya sosyalist olmayı önkoşul olarak görmemiştir. Doğan Avcıoğlu ise, feodal ilişkilerin ortadan kalktığı, dünya kapitalistlerinin içeride işbirlikçiliğini yapanların bu statülerini kaybettikleri, ekonomik bağımsızlığın sağlandığı, ülkedeki gerici koalisyonunun iktidarının zinde kuvvetler tarafından ele geçirildiği bir ülke tahayyül edilmektedir. Avcıoğlu'nun amaçları şüphesiz ki sosyalizm aromalı bir Kemalizm'e ulaşmaktı; ekonomik açıdan planlı, hızlı ve adil kalkınma hedeflenmekteydi. Gökalp'in aksine ekonomik açıdan devlet kontrolünü amaçlamaktaydı. Gökalp'in eşitlik anlayışı daha çok liberal anlayışa yakınken, Avcıoğlu daha sosyalist bir eşitlik tasavvuruna sahiptir. AKP'nin Yeni Türkiye amacı ise, demokratik siyaset, açık toplum ve hukuk devleti gibi üç temele oturmaktadır. Kimsenin kimlikleri sebebiyle ezilmediği, sivil toplumun güçlü olduğu bir Türkiye tasavvuru mevcuttur. Girişim özgürlüğü Yeni Türkiye'de önemli bir konuma sahiptir ve bu özgürlük hukuk ile güvence altına alınmıştır. Bu açıdan AKP Yeni Türkiye vizyonunda demokrasi seviyesi ile ekonomik kalkınma arasında da pozitif bir ilişki sunar. Girişim özgürlüğü amacı Gökalp ile ortak iken, Avcıoğlu ile ters düşmektedir.

Gökalp ve Avcıoğlu, kendi Yeni Türkiye'lerinde kimliklere özel bir vurgu yapmazken; kimlik siyasetinin yükselişe geçtiği 1990'lardan sonra iktidara gelen AKP, kimliklerin korunmasını hedefleri arasında göstermiştir. Gökalp'in temel hedefi olan demokrasinin, ondan 90 sene sonra iktidara gelen AKP'nin de temel hedefi olması, Türkiye'de demokrasi talebinde bir değişiklik olmadığını gösterir. Avcıoğlu ise, 1950 ve 1960'ların demokrasisini gerici kaynakları olarak görmektedir. Avcıoğlu'nda sosyalizm ve ekonomik kalkınma arasındaki doğru orantılı ilişki, AKP'de demokrasi ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişki olarak karşımıza çıkar. Devlet kontrollü ekonomi sonucunda kalkınmaya inanan Avcıoğlu'nun aksine, AKP demokratik seviyenin yükselmesi ile gerek serbest girişimin gerekse de uzun vadeli yatırımların artacağını; bunun da ekonomik kalkınmayı getireceğini dile getirir.

Son olarak, bu üç yaklaşımca örnek alınan ülkeler ve bu ülkelere yönelik söylemler de birbirinden farklılıklar göstermektedir. Gökalp, Yeni Türkiye'nin de Batı gibi olabileceğini belirtir. Batı'nın örnek alınması ise Batı medeniyetinin daha ileri seviyede yer almış olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında Gökalp, emperyalizmi yenen Türkiye'nin, sömürge halindeki diğer ülkelere de örnek olacağını belirtir. Avcıoğlu ise, Batı'yı örnek almaz. Hatta kapitalist Batı, ülkenin geri kalmasına neden olmaktadır. Onun için örnek alınması gereken ülkeler Çin, Mısır, Cezayir, Bulgaristan gibi sosyalizmi seçmiş ülkelerdir. "Yön", demokrasinin olduğu Batı değil; tam tersine sosyalizmi benimsemiş ülkeler olmalıdır. AKP ise, yukarıda incelenen belgelerde Yeni Türkiye'ye hedef olarak Avrupa Birliği'ni belirlemiştir. Yani, ulaşılması gereken hedef yine Batı'dır. Serbest piyasa ekonomisine sahip, demokrasinin işlediği Batı, bir kez daha ülkenin hedeflediği yön olmuştur. Gökalp'te görüp, Avcıoğlu'nda göremediğimiz başka ülkelere örnek olma konusu ise, AKP Yeni Türkiye'sinde bir kez daha karşımıza çıkar. Türkiye, dış

politikada daima mazlum ülke ve milletlerin yanında olacak ve onlara örnek olacaktır. Buradaki sorun ise, mazlumdan kastın ne olduğunun muğlak kalmasıdır. Mazlum milletlerden kasıt, Gökalp'inkine benzer şekilde emperyalizm tarafından sömürülen ülkeler midir? Bu nokta belirsizdir. Yoksa bu ülkeler bahsedilen belgelerde karşımıza çıkan, gönül coğrafyamız denen İslam coğrafyasındaki milletler midir? AKP için incelediğimiz iki belgede de emperyalizm kelimesi geçmemektedir. Bu sebeple, ikinci durumun söz konusu olma ihtimali daha yüksektir.

Sonuç olarak yukarıda kısaca incelenen üç ayrı perspektifin amaçlar, yöntemler, aktörler ve nedenler bakımından birbirinden farklı yönleri sahip olduğu karşımıza çıkmaktadır. Gökalp yeni kurulan cumhuriyete yönelik bir söylem geliştirmişken, Avcıoğlu kendisine göre geri kalmış bir ülke için bu söyleme ihtiyaç duymuştur. AKP ise, kendi dönemiyle atağa kalktığına inandığı ülkenin, daha da hızlı bir şekilde ilerlemesi için Yeni Türkiye söylemini geliştirmiştir. Bir söylemde ülkeyi kalkındıracak aktörler veya yöntemler bir başka yöntemde karşımıza artık köhnemiş ve yıkılması gereken yapılar olarak karşımıza çıkar. Siyasetçiler yeniyi vaat etmeye devam edeceklerdir. Ne var ki yeninin cazibesine kapılmadan önce, bu yeninin içeriğini incelemekte fayda vardır, zira yeniler görüldüğü üzere birbirlerine son derece zıt karaktere sahip olabilirler. Kimisi sosyalist bir Yeni Türkiye iken, kimisi de Tanıl Bora'nın (2016) dediği gibi "*Yeni Türkiye aşağı yukarı Yeni Osmanlı'dır*."

KAYNAKÇA

Adadağ, Ö. (2007). Fransız devriminin evrenselliği üzerine. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 11(3), 55-70.

Akdoğan, Y. (2004). *Ak Parti ve muhafazakâr demokrasi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Aktay, Y. (2004). İslamcılıkta muhafazakâr bakiye. In T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Muhafazakarlık* (ss. 346-361). İstanbul: İletişim Yayınları.

Anderson, B. (2011). *Hayali cemaatler: Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması*. İ. Savaşır (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Ankut, N. (2017, Nisan 23). Yeni CHP'nin Sorosdaroğlu Kemal'i, yine yaptı yapacağını. *Kurtuluş Yolu* [çevrimiçi]. <https://www.kurtulusyolu.org/yeni-chpnin-sorosdaroğlu-kemali-yine-yapti-yapacağını-kacak-sarayli-reis-ve-avanesi-onunde-atti-havlu-yu-gecti-gitti/>, Aralık 15, 2019, kaynağından alınmıştır.

Atay, T. (2017, 28 Nisan). Yeni Türkiye'nin isim babası kim?. *Cumhuriyet* [çevrimiçi], <http://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/tayfun-atay/yeni-turkiyenin-isim-babasi-kim-729506>, Nisan 17, 2020, kaynağından alınmıştır.

Atılğan, G. (2002). Karpiç'te Kandırılan İhtilalci. *Praksis*, 5, 257-275.

Avcıoğlu, D. (1962a, Ocak 17). Yeni Türkiye, *Yön*, 5(3).

Avcıoğlu, D. (1962b, Ocak 31). Niçin Sosyalizm?. *Yön*, 7(3).

Avcıoğlu, D. (1962c, Ekim 3). Eski ve Yeni Türkiye. *Yön*, 42(3).

Avcıoğlu, D. (1963, Nisan 3). Tepesi Üstü Duran Ağaç. *Yön*, 68(3).

Avcıoğlu, D. (1965a, Ekim 29). Cumhuriyetin 42. Yılında. *Yön*, 135(3).

Avcıoğlu, D. (1965b, Temmuz 30). Ortanın Solu. *Yön*, 122(3).

Avcıoğlu, D. (1967, Ocak 11). Biz Ne İstiyoruz. *Yön*, 198(3).

Aydın, S. ve Taşkın, Y. (2014). *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Balta, E. (2002). Türkiye Solunda Milliyetçilik: Üç Kaynak Üç Dönemeç, *Praksis*, (6), 153-174.

- Bora, T. (2016, Haziran 7). Yeni Türkiye. *Birikim* [çevrimiçi]. <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/7718/yeni-turkiye>, Aralık 15, 2019, kaynağından alındı.
- Burke, E. (1993). *Reflections on the revolution in France*. L.G. Mitchell (Ed.). New York: Oxford University Press.
- Cumhurbaşkanlığı Türkiye Vizyon Belgesi, 2014.
- Çalen, M. (2017). *Osmanlıcılık ve İslamcılık karşısında Türkçülük*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Doğanay, Ü. (2007). AKP'nin demokrasi söylemi ve muhafazakarlık: Muhafazakar demokrasi ve eleştirel bir bakış. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(1), 65-88.
- Erdoğan, R. T. (08.08.2017). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Artık eski Türkiye yok, bu Türkiye yeni Türkiye. *Anadolu Ajansı* [çevrimiçi]. <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/cumhurbaskani-erdogan-artik-eski-turkiye-yok-bu-turkiye-yeni-turkiye/880104>, Nisan 17, 2020, kaynağından alınmıştır.
- Erdoğan, R.T. (21.02.2019). Başkan Erdoğan'dan 'Zillet İttifakı' için dikkat çeken 'logo' açıklaması. *Ahaber* [çevrimiçi]. <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2019/02/21/son-dakika-baskan-erdogandan-denizlide-aciklamalar>, Nisan 17, 2020, kaynağından alınmıştır.
- Erdoğan, R.T. (30.03.2017). Erdoğan: Kim "hayır" diyor. *Yeniasya* [çevrimiçi]. https://www.yeniasya.com.tr/politika/erdogan-kim-hayir-diyor_427834, Nisan 17, 2020, kaynağından alınmıştır.
- Erlor, Ö. (2007). Yeni muhafazakarlık, AKP ve muhafazakar demokrat kimliği. *Stratejik Öngörü*, 10(1), 126-132.
- Eroğul, C. (2009). *Mümtaz Soysal'a armağan*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Ersan, V. (2013). *1970'lerde Türkiye solu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gellner, E. (2013). *Uluslar ve ulusçuluk*. B. Ersanlı ve G. G. Özdoğan (Çev.). İstanbul: Hil Yayınları.
- Gökçalp, Z. (1923a, Temmuz 1). Irklar arasında eşitlik. *Yeni Türkiye*, 1.
- Gökçalp, Z. (1923b, Temmuz 6). Yapay eşitsizliklerin kaldırılması ve doğal

eşitsizliklerin onların yerine konulması. *Yeni Türkiye*, 1.

Gökalp, Z. (1923c, Temmuz 2). Ulusların eşitliği. *Yeni Türkiye*, 1.

Gökalp, Z. (1923d, Temmuz 3). Kadınla erkeğin eşitliği. *Yeni Türkiye*, 1.

Gökalp, Z. (1923e, Temmuz 4). Kastların ve sınıfların eşitliği. *Yeni Türkiye*, 1.

Gökalp, Z. (1923f, Temmuz 5). Ulusların sevişmesi. *Yeni Türkiye*, 1.

Gökalp, Z. (1923g, Temmuz 9). İnsanlar özgürdüler. *Yeni Türkiye*, 1.

Gülalp, H. (1983). *Gelişme stratejileri ve gelişme ideolojileri*. Ankara: Yurt Yayınları.

Öğün, S. S. (2000). *Türk politik kültürü*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Özkırımlı, U. (2008). *Milliyetçilik kuramları eleştirel bir bakış*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Perinçek, D. (2016, Eylül 15). Yeni CHP'ye yakışan yeni kuruluş tarihi. *Aydınlık* [çevrimiçi] <https://www.aydinlik.com.tr/yeni-chpye-yakistan-yeni-kurulus-tarihi>, Aralık 13, 2019, kaynağından alındı.

Sarıbay, Y. (2003, Ekim 12). AKP kimliksizliğe mahkûm. *Vatan* [çevrimiçi] <http://www.gazetevatan.com/akp-kimliksizlige-mahkum-15666-gundem/>, Aralık 12, 2019, kaynağından alındı.

Smith, A. (2014). *Milli kimlik*. B. S. Şener (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yeni Türkiye Sözleşmesi, 2015.

Yıldırım, E. (2002, Kasım-Aralık). AKP: Bir politik tasarımın sosyolojik temsiliyeti. *Birikim Dergisi*, 163-164, 66-70.

Yıldız, A. (2004). Ak Partinin yeni muhafazakâr demokrattığı: Türkiye siyasetinde andlandırma problemi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 34, 5-12.